

Віта Деренко,

аспірант,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м.Івано-Франківськ)

Vita Derenjo,

Postgraduate student,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)

УДК 37(498)

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІЛЛІ КИРІЯКА В КАНАДІ

EDUCATIONAL ACTIVITIES IN CANADA ILLIA KYRIYAK

Аналізується педагогічна діяльність Іллі Киріяка (1888-1955) – відомого українського громадянського діяча, журналіста, педагога, письменника в системі державного і рідномовного шкільництва українців у Канаді. Розглядається авторська методика підготовки і проведення уроків з різних навчальних предметів у офіційній початковій школі (їх було дев'ять). Висвітлюються підходи і методичні прийоми навчання української мови в приватних школах канадських українців у 20-30-х роках минулого століття. Стверджується, що І.Киріяк був творчим педагогом, постійно шукав шляхів удосконалення навчання й виховання молоді генерации українців у Канаді.

Ключові слова: педагогічна діяльність, шкільництво, навчання, виховання, канадські українці.

We analyze teaching activities Kyriyak Illia (1888-1955) - famous Ukrainian civic activist, journalist, teacher and writer in the public school system and rідnomovnoho Ukrainian in Canada. We consider the author's method of preparation and conducting classes on various subjects in the formal primary school (there were nine). Highlights the approaches and techniques of teaching the Ukrainian language in private schools Ukrainian Canadians in the 20-30s of last century. It is alleged that I.Kyriyak was a creative teacher, constantly looking for ways to improve training and education of the young generation Ukrainian Canadian.

Keywords: teaching activities, schooling, training, education, Canadian Ukrainian.

Анализируется педагогическая деятельность Ильи Кирьяка (1888-1955) – известного украинского гражданского деятеля, журналиста, педагога, писателя в системе государственного и на родноязычном украинском языке в Канаде. Рассматривается авторская методика подготовки и проведения уроков по различным учебным предметам в официальной начальной школе (их было девять). Освещаются подходы и методические приемы обучения украинского языка в частных школах канадских украинцев в 20-30-х годах прошлого века. Утверждается, что И.Кирьяк был творческим педагогом, постоянно искал пути совершенствования обучения и воспитания молодого поколения украинского в Канаде.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, образование, обучение, воспитание, канадские украинцы.

Постановка проблеми. Збереження і розвиток рідної мови/ мови етносу та залучення до активної участі у цьому процесі підростаючих поколінь є найскладнішою проблемою / найважливішим завданням етнічної меншини в іншомовному соціумі країн проживання. Пошуком шляхів її вирішення вже понад століття займаються педагоги, науковці, громадські діячі української діаспори у Канаді, США, Аргентині, Бразилії, які найгостріше і найбільш болісно відчували її актуальність та доленосну роль у життєдіяльності етнічної спільноти, забезпеченні її майбутнього.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Активним учасником цього процесу впродовж першої половини ХХ століття був Ілля Киріяк (1888-1955) – найвидатніший українсько-канадський письменник – реаліст, відомий громадський діяч, журналіст, педагог. І хоч освітні та лінгводидактичні проблеми канадських українців привернули увагу вітчизняних учених (Б.Ажнюк, Г.Бигар, Л.Біленкова, О.Палійчук, І.Піц, С.Романюк, І.Руснак, І.Стражнікова), проте діяльність І.Киріяка на цьому поприщі ще не була предметом дослідження українських діаспорознавців. І це при тому, що його ідеї можуть прислужитися у розбудові рідномовної освіти українців як у діаспорі, так і на материзні, де ця проблема також не втрачає своєї актуальності та гостроти.

Мета статті – проаналізувати провідні ідеї дидактичної спадщини І.Киріяка та його педагогічну діяльність у системі державної освіти Канади і рідномовного шкільництва канадських українців.

Виклад основного матеріалу. Уперше майбутній письменник і педагог із проблемою навчання рідної мови та навчання рідною мовою зустрівся в шкільні роки ще на покутській землі. У його рідному селі Завалля Снятинського повіту діяла народна школа, учнями якої були діти місцевих хліборобів-українців, проте навчальний процес у ній провадився німецькою мовою. На вивчення ж української мови як шкільного предмета відводилася тільки одна година на тиждень. Проте й цей урок здебільшого проходив формально і до того ж за підручниками,

написаними складною для дитячого розуміння мовою і водночас далекою від тієї, якою вони спілкувалися у повсякденному житті.

Із подібним явищем І.Киріак зустрівся і в Канаді, куди прибув у юнацькому віці, так і не здобувши середньої освіти в Галичині. Спостереження за життям і побутом іммігрантів, організацією в їх громадських товариствах культурно-просвітницької роботи й освіти привели його до досить невтішних висновків: державні двомовні школи не давали дітям українських поселенців належного знання рідної мови і, тим більше, національного виховання. Крім того, багато дітей фермерів не відвідували їх (хоча в Канаді діяв закон про обов'язкову елементарну / початкову освіту), оскільки трудилися разом із батьками та старшими братами й сестрами на сільськогосподарських угіддях, щоб забезпечити собі більш-менш нормальні умови для виживання. Тому, працюючи в редакціях українських газет, «Нова громада», «Новини» та «Поступ», всіляко підтримував організацію, крім державних, ще й рідних та парафіяльних шкіл у місцях компактного проживання українців. Щоправда, досить часто і в останніх рівень навчання рідної мови та інших українознавчих предметів був невисокий, позаяк бракувало кваліфікованих учителів, а двомовні вчителі, яких готували канадські навчальні заклади, не завжди мали бажання через складні побутові умови та незнання мови учнів працювати в них. До того ж українські поселенці вимагали від уряду провінції тільки українського або двомовного вчителя. Траплялося навіть, що вони не виконували рішення департаменту освіти, коли той прислав до двомовної школи вчителя, який володів лише англійською мовою, і активно протестували проти цього. Такий факт мав місце, зокрема, у школі «Буковина», коли уряд на місце українського вчителя скерував англомовного: «Одного дня до помешкання вчителя-англійця прийшли жінки і вимагали, щоб він забрався з околиці. Він повісив з ними грубо і вони його побили. За те суд засудив одну жінку Марію Каліцьку на 2 місяці тюрми. Вона свою кару відбувала в тюрмі з своєю 18-місячною дитиною».

Маємо підстави припускати, що саме такі обставини й були тими причинами, які спонукали І.Киріака закінчити в Канаді державну середню школу і, здобувши професійну педагогічну освіту, розпочати учительську працю в державних школах тих місцевостей, де проживали українці.

Елементарна / початкова школа «Шипинці» (провінція Альберта), де почав свою педагогічну діяльність І.Киріак, розміщувалася в одній кімнаті, а навчати тут потрібно було одночасно по 12-35 дітей різних класів і різного віку. Процес засвоєння знань ускладнювала також відсутність наочних і навчальних посібників, зошитів, олівців. Як з'ясувалося згодом, низькою була і навчальна дисципліна учнів, яких батьки постійно залучали до розбудови власного господарства. І хоч елементарна освіта була обов'язковою, досить часто учні залишали школу після другого чи третього року навчання, що, зрештою, негативно впливало й на оцінку роботи вчителя з боку шкільного інспектора, оскільки елементарні школи покликані були «вирішувати проблему перетворення іммігрантських дітей, які приїжджали з різних країн, на юних громадян з канадським світоглядом».

Головну функцію елементарної школи як органу соціалізації особистості дехто з канадських педагогів виражає так: «Давати вміння розуміння і оцінку суті життя як окремих індивідів, так і громадян, що працюють у суспільстві» [4, с.33].

Молодий учитель добре розумів, що, запроваджуючи обов'язкове навчання, і насамперед дітей іммігрантів, федеральний уряд прагнув підняти освітній рівень майбутніх громадян, сформувати державницький світогляд, адже освітня система, як стверджує Ф.Кіннон, «найкращий інструмент в сучасній державі, за допомогою якого можна говорити людям, що робити» [1, с.3].

Щодо іммігрантів, незалежно від їх національності, переслідувалася ще одна мета: асиміляція. З цього приводу часопис «Вестерн Гом Монтлі» відверто писав, що «родичі і держава разом відповідальні за виховання дитини і коли вихована система є неспроможною, то її має замінити життєздатна система».

Коли англійська мова є мовою західної Канади, держава зобов'язана наполягати на тому, щоби кожна чужоземна дитина набула знання англійської мови.

Найбільшим чинником асиміляції чужоземної дитини є, аби вона знала і могла в кожній потребі життя уживати англійської мови. Асиміляція починається в публічній школі» [2, с.154].

Водночас елементарне навчання повинно розвивати сильний характер, добру поведінку і хороші звички. Воно має навчати дітей володінню трьома «R» (reading, writing, arithmetic), тобто – письмом, читанням, арифметикою [4, с.46].

Ще під час навчання у педагогічному семінарі в Кемровз І.Киріак усвідомив, що всі предмети, які входять до навчального плану, підпорядковані цій меті і тому є обов'язковими для вивчення. Це, зокрема, читання, письмо, арифметика, соціальні науки, природничі науки (в старших класах), музика (співи), фізкультура, ручна праця, домоводство. Зазначимо, що програми з соціальних і природничих дисциплін враховують регіональні особливості провінції, відображають місцеві професійні, історичні і культурні традиції. Значний вплив на зміст програм має церковна адміністрація, яка намагається виділити час на вивчення релігійної літератури. Хоча, зауважимо, церква офіційно відділена від держави, отже, і від школи. У народній школі, згідно навчального плану і виховної мети, найбільше часу відводилося на вивчення мови (від 8 до 12 годин на тиждень, залежно від класу і віку учнів), майже втричі менше на опанування математики і громадянських (соціальних) дисциплін (3,25 – 3,5). На вивчення решти предметів виділялася майже однакова кількість годин.

Навчальний план, як бачимо, був чітко зорієнтований на досягнення поставленої перед нею мети: виховання справжніх громадян Канади.

Діяльність І.Киріяка – учителя елементарної школи ускладнювало ще й те, що він повинен забезпечувати викладання всіх навчальних дисциплін (а їх було 9) з 1 по 6 клас, користуючись тільки англійською мовою, хоча всі діти в школі були українцями. Щоправда, як національно свідомою людиною (та ще й не обмежена сімейними клопотами) молодий педагог намагався давати своїм учням знання української історії, літератури, а у вечірній час збирав у цій же шкільній кімнаті бажаних вивчити українську мову, розмаїту культуру своїх предків, зокрема й усну народну творчість. Уже в цей період він активно записує серед поселенців народні пісні, прислів'я, приказки, які збагатили його художні твори, підсилили їх виховний потенціал. Багато часу віддає педагог навчанню дорослих, роботі хорового і драматичного гуртків, учасниками яких були і діти, і їх батьки – місцеві фермери. Подвижницьку діяльність таких учителів як Ілля Киріак досить вдало охарактеризував відомий українсько-канадський громадський діяч Юліан Стечишин. Він, зокрема, писав, що кожна державна школа, де були «українські учителі, була наче українська народна школа. З тих шкіл повиходили тисячі учнів, що знали українську мову. Без тих учителів молодь першої української імміграції могла пропасти в передчасній, а тим самим некорисній, асиміляції і нинішнє українське життя в Канаді було б мало цілком інший вигляд.

Та ті учителі дбали не тільки про шкільну дітвору. Вони були дійсні місіонери і на ширшому громадському полі. Вони вдень вчили дітвору, а вечорами вчили старших. Вони обертали ті народні школи в осередки загальної освіти, закладали в них читальні, давали в них відчити, приготовляли в них концерти та вистави. В тих школах, з тими учителями пробуджувалася національна свідомість, підтримувалася національно-культурна робота. Ті учителі ходили пішки болотами, лісами, снігами десятки миль один до другого, щоб дати один одному допомогу у його праці зі старшими громадянами» [3, с.293-294].

У період, на який припадає педагогічна діяльність І.Киріяка, в Канаді працювали дві категорії українських учителів. За твердженням М.Марунчака, першу творили педагоги публічних шкіл, які володіли українською мовою, та, крім щоденної своєї фахової праці в державній школі, додатково вчили дітей української мови - після уроків або ввечері. Другу категорію склали ті учителі, які займалися виключно навчанням української мови і, звичайно, крім цього, вели також іншу культурно-просвітницьку роботу в громаді чи парафії. «Перша категорія учителів була продовженням праці двомовних учителів піонерської доби. Вони мали за собою поважну традицію громадської діяльності, а їх обов'язки були своєрідним навістанням того, що робили їх попередники. Більше того, ще на початку другої доби вони уживали навіть первісну назву своєї організації. Відбувалися й далі їх щорічні конвенції: вони з'їздилися під час вакацій і радили над своїми специфічними проблемами» [1, с.121].

Слід зазначити, що І.Киріак належав до першої категорії вчителів, бо працював у державних школах, проте активно займався й громадською та культурно-просвітницькою працею в середовищі української спільноти. І все ж головним у своїй діяльності вважав навчання дітей, пошук таких методів і прийомів, які б забезпечили глибоке засвоєння знань, вироблення необхідних для життя умінь і навичок. Оскільки до рідної школи здебільшого приходили учні з різним рівнем підготовки і знанням української мови, тому для них дуже важливим був початок лекції, уміння вчителя пов'язати новий матеріал зі старим питанням до учнів про вже відоме, яке має відношення до нової теми. Дуже важливо вчасно і зрозуміло для учнів ставити запитання в класі – спершу до всіх, а вже потім до конкретного школяра і обов'язково домагатися правильної, тобто розумної, ясної й голосної відповіді на них. При цьому доцільно звертати увагу на тих, хто слабше володіє рідною мовою, щоб вони могли висловитися, вговоритися й таким чином самоутверджуватися в набутих знаннях не тільки навчального матеріалу, а й мови.

Канадський педагог вважав, що в рідній школі гарно допомагає зміцненню враження від лекції записування на таблиці головних тез лекції, малювання планів, використання таблиць та діаграм, урешті, показування малюнків і предметів, що стосуються до лекції. Таке предметне, наочне навчання, вносить в школу життя, а відомо, що чим більше органів зовнішнього почуття приймає участь у навчанні, тим скорша й міцніша сила враження, тим довше дане враження держатиметься в пам'яті. Однак учитель не має права нагромаджувати в пам'яті учнів непотрібних подробиць, він повинен звертати увагу на основне, насичуючи подробицями головне, але не затемнюючи його.

І.Киріак твердо переконаний, що життя й праця – нероздільні речі. Значить, дітей треба привчати вже в шкільній лавці до праці – концентрації думок і волі на будь-якому предметі. Щоденний живий досвід показує, що коли дитина чим-небудь зацікавиться, то вона сама береться з охотою до цього предмету. Отже, лекція, на котрій учням прийшлося самим багато передумати або самостійно попрацювати, комбінуючи матеріал, мусить рахуватися в педагогічному відношенні гарною лекцією, бо вона збуджує творчість і енергію учнів.

Пізніше, працюючи в місцевості Вільна провінція Альберта, в якій українці становили відсоткову меншість, особливу увагу І.Киріак приділяв навчанню української мови, оскільки вона була основним предметом рідної школи і засобом опанування інших українознавчих дисциплін. Залежно від складу учнів цей процес мав подвійний характер. В одному випадку треба було вчити мови дитину, яка цю мову знає вже з дому, і ці знання потрібно лише поглибити та закріпити набуттям грамоти. Зате в іншому випадку, що набув уже великого поширення з початку 1930-х років, треба було вчити мови дитину, яка зовсім її не знає. У кожному окремому разі застосовувалися різні дидактичні методи, засоби й прийоми. З цього приводу І.Киріак залишив у своїх

«Споминах» такий запис: «Завсіди старався бути на час перед наукою в школі і де би не учив: чи в публічній, чи в рідній школі, то зачинав і кінчав науку молитвою. Головну увагу звертав на те, щоб діти говорили між собою в школі матірною мовою, якою навчали їхні матері перше найкраще і найсолодше слово – «Мама». Постійно нагадував їм, що хто свою рідну мову забуває, той і свою матір не шанує і не любить; а хто матір не шанує та не любить – того Бог карає. Старався не уживати чужих слів у розмові з дітьми в школі або з їхніми родичами вдома, коли відвідував їх. Діти думали, що я не то що не умію говорити по-англійськи, але й цю мову не розумію. Звертав увагу на вимову слів у бесіді та в читанні, а менше звертав увагу на писання, бо в англійських школах про це подбають» [1, с. 45].

Вивчення української мови в рідній школі складалося з двох частин: оволодіння вимовою, граматикою та письмом (за відповідними підручниками) і читання текстів з букваря та читанок.

Вивчалися також історія та географія України, метою яких було ознайомити дітей з їх прабатьківщиною, її славним минулим і складним сьогоденням, природними багатствами, особливостями розташування, складом населення.

Спеціально розроблених програм з названих дисциплін, як правило, не було. Вчителі здебільшого викладали навчальний матеріал за підручниками, деякі з них використовували додаткові матеріали з газет, журналів і календарів, що надходили до Канади з України – як західної, так і східної. Зазначимо, що ця обставина спонукала педагога взятися пізніше за написання підручника для рідних шкіл, щоб полегшити англомовним дітям вивчення української мови.

Висновки. Аналіз педагогічної діяльності І.Киріяка засвідчує, що в учительській праці він був творчою особистістю, постійно шукав дидактично виправданих методів організації пізнавальної діяльності учнів державних і рідних шкіл, піклувався про виховання їх активними членами української спільноти в Канаді.

Подальшого дослідження заслуговує його підручникотворча діяльність та лінгводидактична спадщина.

1. Марунчак М. Студії до історії українців Канади / М. Марунчак. – Вінніпег, 1964-1965, Т.1.
2. На шляху до національної єдності: Пятдесят років праці Українського Національного Об'єднання Канади. 1932-1982. – Торонто, 1982. – Т.1. – Ч.1.
3. Стечишин Ю. Історія поселення українців у Канаді. – Едмонтон, 1975.
4. Scarfe. A Philosophy of elementary Education // The journal of Education. – 1961. – JYQ6. (Vancouver).

